

הַלְבוֹת תִּלְמוּד תּוֹרָה פֶּרֶק ה'

א. כִּשֶׁם שְׁאָדָם מִצֹּה בְכָבוֹד אָבִיו, וּבִירָאָתוֹ כֶּךָ הוּא חַיֵּב בְּכָבוֹד רְבוֹ, וִירָאָתוֹ; וְרְבוֹ, יֵתֵר מֵאָבִיו: שְׁאָבִיו, הִבִּיאוֹ לַחַיִּי הָעוֹלָם הַזֶּה; וְרְבוֹ שֶׁלְמָדוֹ חֻכְמָה, הִבִּיאוֹ לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבֹּא.

ב. רָאָה אֲבֹדֶת אָבִיו וְאֲבֹדֶת רְבוֹ, שֶׁלְרְבוֹ קוֹדֶמֶת לְשֶׁלְאָבִיו. אָבִיו וְרְבוֹ נִשְׁוֹאִים בְּמִשָּׁא, מִנִּיחַ אֶת שֶׁלְרְבוֹ וְאַחֵר כֶּךָ אֶת שֶׁלְאָבִיו. אָבִיו וְרְבוֹ שְׂבוּיִים בַּשְּׂבִיָּה, פּוֹדֶה אֶת רְבוֹ וְאַחֵר כֶּךָ פּוֹדֶה אֶת אָבִיו; וְאִם הָיָה אָבִיו תִּלְמִיד חֻכְמִים, פּוֹדֶה אֶת אָבִיו תַּחֲלָה. וְכֵן אִם הָיָה אָבִיו חָכֵם, אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ שָׁקוּל כְּנֶגֶד רְבוֹ מְשִׁיב אֲבֹדָתוֹ וְאַחֵר כֶּךָ מְשִׁיב אֲבֹדֶת רְבוֹ. וְאִין לֶךְ כְּבוֹד, גְּדוֹל מְכָבוֹד הָרֵב; וְלֹא מוֹרָא, יֵתֵר מִמוֹרָא הָרֵב. אֲמָרוּ חֻכְמִים, מוֹרָא רְבוֹ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם.

ג. לְפִיכָךְ אָמְרוּ, כָּל הַחוּלֵק עַל רְבוֹ כַּחוּלֵק עַל הַשְּׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמָר "בְּהֻצָּתָם, עַל-ה'" (במדבר כו, ט). וְכָל הָעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם רְבוֹ כְּעוֹשֶׂה עִם הַשְּׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמָר "אֲשֶׁר-רְבוֹ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-ה'" (במדבר כ, יג). וְכָל הַמִּתְרַעַם עַל רְבוֹ כְּמִתְרַעַם עַל הַשְּׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמָר "לֹא-עָלִינוּ תִּלְנֻתֵיכֶם כִּי עַל-ה'" (שמות טז, ח). וְכָל הַמְהַרְהֵר אַחֵר רְבוֹ כְּמַהַרְהֵר אַחֵר הַשְּׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמָר "וַיִּדְבֹּר הָעָם, בְּאֱלֹהִים וּבַמִּשָּׁה" (במדבר כא, ה).

ד. אֵיזָה הוּא חוּלֵק עַל רְבוֹ זֶה שְׁקוּבֵעַ לוֹ מִדְּרָשׁ וַיּוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וּמִלְמֵד שְׁלֹא בְרִשּׁוֹת רְבוֹ, וְרְבוֹ קָיָם, וְאָף עַל פִּי שֶׁרְבוֹ בְּמִדִּינָה אַחֲרֵת. וְאֲסוּר לְאָדָם לְהוֹרוֹת בְּפָנָיו רְבוֹ, לְעוֹלָם; וְכָל הַמוֹרָה הַלֵּכָה בְּפָנָיו רְבוֹ, חַיֵּב מִיָּתָהּ.

ה. הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין רְבוֹ שְׁנַיִם עֶשֶׂר מִיל, וְשָׁאֵל לוֹ אָדָם דְּבַר הַלֵּכָה מִתֵּר לְהִשִּׁיב. וְלִהְפָּרִישׁ מִן הָאֲסוּר אֶפְלוֹ בְּפָנָיו רְבוֹ, מִתֵּר לְהוֹרוֹת. כִּי־צִד: כְּגוֹן שֶׁרָאָה אָדָם עוֹשֶׂה דְּבַר הָאֲסוּר מִפְּנֵי שְׁלֹא יֵדַע בְּאֲסוּרוֹ, אוֹ מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ יֵשׁ לוֹ לְהִפְרִישׁוֹ, וְלֹאִמַּר לוֹ דְּבַר זֶה אֲסוּר, וְאֶפְלוֹ בְּפָנָיו רְבוֹ, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא נָתַן לוֹ רְבוֹ רִשּׁוֹת: שְׁכָל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם, אֵין חוּלְקִין כְּבוֹד לָרֵב.

ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּדָבָר שֶׁנִּקְרָא נִקְרָה; אֲכָל לְקַבֵּעַ עֲצָמוֹ לְהוֹרָאָה, וְלִישֵׁב וּלְהוֹרוֹת לְכָל שׂוֹאֵל אֶפְלוֹ הוּא בְּסוּף הָעוֹלָם, וְרְבוֹ בְּסוּף הָעוֹלָם אֲסוּר לוֹ לְהוֹרוֹת עַד שְׁיִמוֹת רְבוֹ, אֲלֹא אִם כֵּן נָטַל רִשּׁוֹת מִרְבוֹ.

ז. וְלֹא כָּל מִי שְׁמַת רְבוֹ, מִתֵּר לוֹ לִישֵׁב וּלְהוֹרוֹת בַּתּוֹרָה, אֲלֹא אִם כֵּן הָיָה תִּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה. וְכָל תִּלְמִיד שְׁלֹא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה, וּמוֹרָה הָרִי זֶה שׁוֹטֵה רִשְׁעַ וְגַס רוּחַ; וְעָלָיו נֶאֱמָר "כִּי-רַבִּים חֲלָלִים, הִפִּילָה" (משלי ז, כו). וְכֵן חָכֵם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה, וַאֲיִנוֹ מוֹרָה הָרִי זֶה מוֹנֵעַ תּוֹרָה, וְנוֹתֵן מְכַשׁוּלוֹת לְפָנָיו הָעוֹרִים; וְעָלָיו נֶאֱמָר "וְעֲצָמִים, כָּל-הִרְגִּיָּה" (שם).

ח. אֵלּוֹ הַתִּלְמִידִים הַקְּטָנִים שְׁלֹא הִרְבוּ תּוֹרָה פְּרָאוּי, וְהֵם מִבְּקָשִׁים לְהִתְגַּדֵּל בְּפָנָיו עַמִּי הָאָרֶץ וּבֵין אַנְשֵׁי עִירָם, וְקוֹפְצִים וַיּוֹשְׁבִים בְּרָאשׁ לְדוֹן וּלְהוֹרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל הֵם הַמְרַבִּים אֶת הַמַּחֲלָקוֹת, וְהֵם הַמְחַרְיבִים אֶת הָעוֹלָם, וְהַמְכַבִּים נֶרֶה שֶׁלַּתּוֹרָה, וְהַמְחַבְּלִים כֶּרֶם ה' צְבָאוֹת. וְעָלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻכְמָתוֹ, "אֲחִזּוּ-לָנוּ, שְׁעָלִים שְׁעָלִים קְטָנִים, מַחְבְּלִים כְּרָמִים" (שיר השירים ב, טו).

ט. וְאֲסוּר לוֹ לְתִלְמִיד לְקִרוֹת לְרְבוֹ בְּשִׁמוֹ, וְאֶפְלוֹ שְׁלֹא בְּפָנָיו.

וְלֹא יִזְכִּיר שְׁמוֹ בְּפָנָיו, וְאִפְלוּ לְקָרוֹת לְאַחֲרִים שְׁשָׁמָם כָּשָׁם רַבּוֹ, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁם אָבִיו; אֲלֵא יִשְׁנֶה שְׁמָם, וְאִפְלוּ לְאַחֵר מוֹתָם וְהוּא שִׁיחֶיהָ הַשֵּׁם פְּלִיא, שְׁכָל הַשְׁוֹמֵעַ יֵדַע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי. וְלֹא יִתֵּן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ אוֹ יַחְזִיר לוֹ שְׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ שְׁנוֹתְנִין הָרַעִים וּמַחְזִירִין זֶה לָזֶה; אֲלֵא שׁוֹחֶה לְפָנָיו, וְאוֹמֵר לוֹ בִּירְאָה וְכָבוֹד, שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי. וְאִם נָתַן לוֹ רַבּוֹ שְׁלוֹם, יַחְזִיר לוֹ, שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי וּמָרִי.

י. וְכֵן לֹא יַחְלִץ תְּפִלָּתוֹ בְּפָנָיו רַבּוֹ, וְלֹא יִסֵּב אֲלֵא יוֹשֵׁב כִּיּוֹשֵׁב לְפָנָיו הַמֶּלֶךְ. וְלֹא יִתְפַּלֵּל לְפָנָיו רַבּוֹ, וְלֹא לְאַחֵר רַבּוֹ, וְלֹא בְּצַד רַבּוֹ; וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר, שְׁאִסּוּר לוֹ לְהִלָּךְ בְּצַדוֹ: אֲלֵא יִתְרַחֵק לְאַחֵר רַבּוֹ, וְלֹא יֵהָא מְכוֹן כְּנֶגֶד אַחֲוָרָיו; וְאַחֵר כֶּךָ יִתְפַּלֵּל. וְלֹא יִכְנֹס עִם רַבּוֹ, לְמַרְחָץ.

יא. לֹא יֵשֵׁב בְּמִקּוֹם רַבּוֹ. וְלֹא יִכְרִיעַ דְּבָרָיו בְּפָנָיו, וְלֹא יִסְתֵּר אֶת דְּבָרָיו. וְלֹא יֵשֵׁב לְפָנָיו, עַד שִׁיאֲמַר לוֹ שֵׁב; וְלֹא יַעֲמִיד מִלְּפָנָיו, עַד שִׁיאֲמַר לוֹ עֲמִיד, אוֹ עַד שִׁיטֵּל רַשׁוֹת לַעֲמִיד. וְכִשְׁיִפֹּט מִרַבּוֹ, לֹא יַחְזִיר לוֹ אַחֲוָרָיו, אֲלֵא נִרְתַּע לְאַחֲוָרָיו, וּפָנָיו כְּנֶגֶד פָּנָיו. וְחַיִּב לַעֲמִיד מִפְּנֵי רַבּוֹ, מִשִּׁירְאָנוּ מִרְּחוֹק מְלֹא עֵינָיו, עַד שִׁיתְּכַסֶּה מִמֶּנּוּ וְלֹא יִרְאֶה קוֹמָתוֹ; וְאַחֵר כֶּךָ יֵשֵׁב. וְחַיִּב אָדָם לְהִקְבִּיל אֶת פָּנָיו רַבּוֹ, בְּרִגְלָא.

יב. אִין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְתַלְמִיד בְּפָנֵי הָרַב, אֲלֵא אִם כֵּן הִיָּה דֶרֶךְ רַבּוֹ לַחֲלֹק לוֹ כְּבוֹד. וְכָל מְלָאכּוֹת שֶׁהָעֶבֶד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ, תְּלַמִּיד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ; וְאִם הִיָּה בְּמִקּוֹם שְׂאִין מִפִּירִין אוֹתוֹ, וְלֹא הָיוּ לוֹ תְּפִלִּין וְחֵשׁ שְׂמָא יֹאמְרוּ עָבֵד הוּא אֵינּוּ נוֹעִל לוֹ מִנְעֵלוֹ, וְלֹא חוֹלְצוֹ. וְכָל הַמוֹנֵעַ תְּלַמִּידוֹ מִלְּשִׁמְשׁוֹ מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֶסֶד, וּפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ יִרְאֵת שְׂמִים; וְכָל תְּלַמִּיד שֶׁמְזַלְזֵל בְּדַבָּר מִכָּל כְּבוֹד רַבּוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְיָנָה שֶׁתִּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל.

יג. רְאֵה אֶת רַבּוֹ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, אוֹמֵר לוֹ לְמַדְתָּנוּ רַבֵּנוּ כֶּךָ וְכֶךָ. וְכָל זְמַן שֶׁמְזַכֵּיר שְׁמוֹעָה בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ כֶּךָ לְמַדְתָּנוּ רַבֵּנוּ. וְאֵל יֹאמֵר דְּבָר שְׁלֵא שָׁמַע מִרַבּוֹ, עַד שִׁיזְכִּיר שֵׁם אוֹמְרוֹ. וְכִשְׁיִמּוֹת רַבּוֹ קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו, עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לְבוֹ; וְאֵינּוּ מְאַחָה, לְעוֹלָם.

יד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּרַבּוֹ מִבְּהָק שֶׁלָּמַד מִמֶּנּוּ רַב חֲכָמָתוֹ. אֲבָל אִם לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ רַב חֲכָמָתוֹ הָרִי זֶה תְּלַמִּיד חֵבֵר, וְאֵינּוּ חַיִּב בְּכָבוֹדוֹ בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ; אֲבָל עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, וְקוֹרֵעַ עָלָיו כָּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל הַמֵּתִים שֶׁהוּא מִתְּאַבֵּל עָלֵיהֶן.

טו. אִפְלוּ לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ אֲלֵא דְּבָר אֶחָד, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, וְקוֹרֵעַ עָלָיו. וְכָל תְּלַמִּיד חֲכָמִים שֶׁדַּעוֹתָיו מְכֻנּוֹת אֵינּוּ מְדַבֵּר בְּפָנֵי מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֲכָמָה, אֶף עַל פִּי שְׁלֵא לָמַד מִמֶּנּוּ כָּלּוּם.

טז. הָרַב הַמְּבַהֵק שֶׁרָצָה לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, אוֹ בְּאַחַד מֵהֶן, לְכָל תְּלַמִּידָיו, אוֹ לְאַחַד מֵהֶן הָרְשׁוֹת בִּידּוֹ. וְאֶף עַל פִּי שֶׁמַּחֵל, חַיִּב הַתְּלַמִּיד לְהִדְרוֹ, וְאִפְלוּ בְּשַׁעֲה שֶׁמַּחֵל.

יז. כָּשֵׁם שֶׁהַתְּלַמִּידִים חַיִּבִּין בְּכָבוֹד הָרַב, כֶּךָ הָרַב צָרִיךְ לְכַבֵּד אֶת תְּלַמִּידָיו וּלְקַרְבֵּן: כֶּךָ אָמְרוּ חֲכָמִים, יְהִי כְבוֹד תְּלַמִּידָךְ חַיִּיב עָלֶיךָ, כְּשֶׁלַּחֲבֶרֶךְ. וְצָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר בְּתַלְמִידָיו, וּלְאַהֲבָן, שֶׁהֵם הַבָּנִים הַמֵּהַנִּין בְּעוֹלָם הַזֶּה, וּלְעוֹלָם הַבָּא.

יח. הַתְּלַמִּידִים מוֹסִיפִין חֲכָמַת הָרֶב, וּמְרַחֲבִין לְבוֹ. אָמְרוּ
חֲכָמִים, הַרְבֵּה חֲכָמָה לְמִדַּתִּי מִחֲבֵרֵי יֵתֶר מְרֻבּוֹתִי, וּמִתְּלַמִּידֵי
יֵתֶר מִכָּלֶם ; וְכַשֵּׁם שֶׁעַץ קָטָן מְדַלִּיק אֶת הַגָּדוֹל, כֹּךְ תְּלַמִּיד קָטָן
מַחֲדִיד אֶת הָרֶב, עַד שִׁיוָצִיא מִמֶּנּוּ בְּשִׂאלוֹתָיו, חֲכָמָה מִפְּאֶרֶה.